

การออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกที่สะท้อนอัตลักษณ์
เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไห จังหวัดพิษณุโลก
SOUVENIR DESIGN THAT REFLECTS THE IDENTITY OF BAN
TAOHAI POTTERY, PHITSANULOK PROVINCE

จุมพฏ พงศ์ศักดิ์ศรี

Jumpot Phongsaksri

คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม อ.เมือง จ.พิษณุโลก ประเทศไทย 65000

Faculty of Industrial Technology, Pibulsongkram Rajabhat University, Muang, Phitsanulok, Thailand, 65000

*Corresponding author e-mail: jumpot_ph@psru.ac.th

วันที่เข้ารับ 2 มีนาคม 2565

วันที่แก้ไขบทความ 25 เมษายน 2565

วันที่ตอบรับบทความ 26 เมษายน 2565

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไหจังหวัดพิษณุโลก 2) เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกที่สะท้อนอัตลักษณ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไหจังหวัดพิษณุโลก 3) เพื่อประเมินแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกที่พัฒนาขึ้น ผลการวิจัยพบว่า 1) อัตลักษณ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไห คือ เนื้อแกร่งมีส่วนผสมของกรวด และทรายเนื้อเป็นสีเทา สีน้ำตาล หรือสีน้ำตาลดำ ตกแต่งผลิตภัณฑ์เป็นรูปทรงเรขาคณิตด้วยการกดประทับลาย การชุบขีดให้เกิดลาย การใช้ลูกกลิ้งกดลาย และการตกแต่งด้วยการปั้นแปะลายขดนูนตัวรูปตัว “อุ” ซึ่งทำให้ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไหมีความโดดเด่นมากที่สุด และเคลือบผิวผลิตภัณฑ์เป็นสีน้ำตาลเข้มไปจนถึงสีดำ 2) การออกแบบผลิตภัณฑ์เซรามิกส์ของที่ระลึกโดยใช้แนวคิดในการออกแบบจากรูปร่างรูปทรงของเครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไห และการตกแต่งลวดลายขดนูนตัวรูปตัว “อุ” มีผลการออกแบบ จำนวน 6 แบบ 3) ผลการประเมินออกแบบผลิตภัณฑ์เซรามิกส์ของที่ระลึก ทั้ง 6 แบบ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.65-4.00 ซึ่งรูปแบบผลิตภัณฑ์เซรามิกส์ของที่ระลึกที่ได้คะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก เรียงตามลำดับคะแนน ได้แก่ แบบD ($\bar{X} = 4.00$) แบบA ($\bar{X} = 3.91$) และ แบบC ($\bar{X} = 3.84$)

คำสำคัญ: การออกแบบผลิตภัณฑ์, เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไห, ของที่ระลึก, อัตลักษณ์

Abstract

This research has three objectives as follows, first, to study the characteristics of the ceramic souvenir product designs in Ban Taohai, Phitsanulok; second, to design new souvenir products that reflect the Ban Taohai identity; and third, to evaluate the newly developed ceramic souvenir products. This research started with the analysis and synthesis of data from related previous research regarding Ban Taohai pottery products. The study then developed a concept for a process of designing the ceramic souvenir products. The evaluation of the ceramic product design was conducted together with 11 experts. The results of their evaluation were as follows. First, Ban Taohai pottery products included stoneware mixed with gravel and sand, and the clay used can be gray, brown, and red colors. They were decorated with geometric shapes pattern using pressing, scratching, rolling, and molding and pasting techniques. The use of these techniques, together with dark brown to black glazing, made the Ban Taohai pottery products more unique and outstanding. Second, the ceramic souvenir design that was developed by adopting the concept of Ban Taohai unique patterns resulted in 6 patterns of low relief decoration (“อุ” shape. Third, the evaluation of the new ceramic souvenir product design, which has 6 patterns, was rated as “highly appropriate level” with an average score at 3.65-4.00. The top 3 most satisfactory patterns were pattern D (\bar{X} =4.00), pattern A (\bar{X} =3.91), and pattern C (\bar{X} =3.84).

Keywords: Product design, Ban Taohai pottery, Souvenir, Identity

1. บทนำ

ชุมชนบ้านเตาไห ตำบลหัวรอ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เป็นชุมชนเก่าแก่ อยู่ติดริมฝั่งแม่น้ำน่านด้านทิศเหนือของตัวเมืองพิษณุโลก และมีพื้นที่ติดกับวัดตาปะขาวหาย ซึ่งในอดีตเป็นชุมชนที่เป็นแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่สำคัญของเมืองพิษณุโลก ซึ่งจากการขุดค้นทางโบราณคดีของกรมศิลปากร พบว่าแหล่งเครื่องปั้นดินเผาวัดตาปะขาวหาย หรือบ้านเตาไห มีอายุประมาณ 500-600 ปี ซึ่งเป็นการผลิตเพื่อใช้ในท้องถิ่นและส่งขายต่างประเทศ และเป็นแหล่งเตาเผาเครื่องปั้นดินเผาขนาดใหญ่ซึ่งคาดว่ามีจำนวนประมาณ 40-50 เตา (สุรพินโญ, 2543)

จนกระทั่งปี พ.ศ.2558 ผู้นำชุมชนได้แนวคิดว่าควรมีการฟื้นฟูเพื่อผลิตเครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไหในเชิงอนุรักษ์ขึ้นมาใหม่ จึงรวมตัวกันตั้งวิสาหกิจชุมชนเครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไหขึ้นมา และทำงานผลิตเครื่องปั้นดินเผาในลักษณะการอนุรักษ์เพื่อจัดแสดงโชว์ลวดลายเครื่องปั้นดินเผาตาม

แบบโบราณ เช่น แจกกัน แก้ว และจาน โดยยังไม่ได้ผลิตเพื่อการจัดจำหน่าย ซึ่งจากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนบ้านเตาไห เมื่อปี 2561 (โชติ, 2561) พบว่า การบริหารงานของกลุ่มยังขาดการประชาสัมพันธ์ให้หน่วยงานภายนอกได้รู้ถึงคุณลักษณะพิเศษของหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไห ขาดการส่งเสริมด้านการขายสู่ตลาดใหญ่ๆ ขาดการควบคุมคุณภาพสินค้า และยังการสนับสนุนจากองค์กรที่เกี่ยวข้องซึ่งในการพัฒนาสินค้าให้ได้มาตรฐานสำหรับการจัดจำหน่าย ซึ่งทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไห มีความต้องการในการพัฒนาสินค้าให้ได้มาตรฐานสำหรับการจัดจำหน่าย การออกแบบและพัฒนากระบวนการผลิตให้สามารถควบคุมคุณภาพผลิตภัณฑ์ให้มีมาตรฐานตลอดจนเพิ่มกำลังการผลิตพร้อมกับต้องการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่สามารถใช้อัตลักษณ์ของบ้านเตาไหในการสร้างจุดเด่นในบรรจุภัณฑ์ให้เป็นจุดจำของลูกค้าและประชาสัมพันธ์ชุมชนให้เป็นที่รู้จัก

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาอัตลักษณ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไห จังหวัดพิษณุโลก เพื่อใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกที่สะท้อนอัตลักษณ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไห จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งผลการวิจัยจะเป็นการสื่อสารอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของท้องถิ่นผ่านผลิตภัณฑ์เซรามิกได้อย่างกว้างขวางทำให้อัตลักษณ์ของท้องถิ่นเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น และยังเป็นการสร้างโอกาสในการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์โบราณไปสู่ผลิตภัณฑ์สมัยใหม่ เพื่อเข้าสู่ช่องทางการตลาดที่หลากหลายตลอดจนการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนต่อไป

2.วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาอัตลักษณ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไหจังหวัดพิษณุโลก
- 2.2 เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกที่สะท้อนอัตลักษณ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไหจังหวัดพิษณุโลก
- 2.3 เพื่อประเมินแบบผลิตภัณฑ์เซรามิกส์ของที่ระลึกที่พัฒนาขึ้น

3.วิธีดำเนินการวิจัย

การออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกที่สะท้อนอัตลักษณ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไหจังหวัดพิษณุโลกครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาอัตลักษณ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไหจังหวัดพิษณุโลก โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. การศึกษาอัตลักษณ์ของเครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไห โดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาดังนี้ 1) ลักษณะเนื้อดินของผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไห 2) ชนิดของผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไห 3) ลักษณะการตกแต่งผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไห 4) ลวดลายของผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไห และ 5) เครื่องหมายสัญลักษณ์ของช่างปั้น

2. วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยด้านอัตลักษณ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไหจังหวัดพิษณุโลก โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) และสรุปผลการศึกษาอัตลักษณ์เป็นแนวคิดเบื้องต้นในการออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก

ขั้นตอนที่ 2 ออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกที่สะท้อนอัตลักษณ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไหจังหวัดพิษณุโลก ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการไว้ดังนี้

1. ออกแบบรูปร่างรูปทรงของผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก โดยการเลือกรูปร่างรูปทรงของเครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไหเป็นแนวคิดในการออกแบบ

2. ถอดลวดลายที่มีการบันทึกแต่บนผิวผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไหโดยการคัดเลือกแบบเจาะจงลวดลายที่สะท้อนอัตลักษณ์ของเครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไหมากที่สุด เพื่อนำไปใช้ออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกต่อไป

3. ออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกที่สะท้อนอัตลักษณ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไหจากการออกแบบรูปร่างรูปทรงในขั้นตอนที่ 1 และการออกแบบลวดลายที่สะท้อนอัตลักษณ์ของเครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไหมากที่สุดจากขั้นตอนที่ 2 โดยเขียนภาพร่างผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก (Sketch design) จำนวน 6 แบบ โดยที่ผู้วิจัยได้กำหนดแบบเจาะจง (Purposive sampling) ให้รูปแบบของผลิตภัณฑ์เป็นแก้วเซรามิกส์ของที่ระลึกเพื่อสะดวกต่อการผลิตจริงในอนาคตสะดวกต่อการขนส่งและสามารถนำไปใช้งานได้

ขั้นตอนที่ 3 ประเมินแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกที่พัฒนาขึ้น ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการไว้ดังนี้

1. สร้างแบบประเมินแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกโดยผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อเกณฑ์การประเมินเพื่อคัดเลือกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก ซึ่งประยุกต์จากงานวิจัยของ สิงหา และนิรัช (2555); วิมลีน และอรรรณพร (2562) ดังนี้ 1) ด้านการถ่ายทอดอัตลักษณ์ ได้แก่ 1.1) ผลิตภัณฑ์มีสีสันและลวดลายที่สามารถสื่อถึงอัตลักษณ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไห 1.2) ผลิตภัณฑ์มีรูปแบบโดยรวมที่สามารถสื่อถึงอัตลักษณ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไห 2) ด้านความสวยงาม ได้แก่ 2.1) ผลิตภัณฑ์มีองค์ประกอบที่มีความสมดุล 2.2) ผลิตภัณฑ์มีสีสันและลวดลายที่เหมาะสมสัมพันธ์กัน 2.3) ผลิตภัณฑ์มีรูปแบบโดยรวมเหมาะสม 3) ด้านความคิดสร้างสรรค์ ได้แก่ 3.1) ผลิตภัณฑ์มีรูปแบบไม่ซ้ำแบบเดิม 3.2) ผลิตภัณฑ์มีรูปแบบที่น่าสนใจและมีเอกลักษณ์ 4) ด้านหน้าที่ใช้สอย ได้แก่ 4.1) ผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมต่อการผลิตจริง 4.2) ผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมเป็นผลิตภัณฑ์เซรามิกส์ของที่ระลึก

2. ประเมินคุณภาพเชิงเนื้อหาของแบบประเมินภาพร่างผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก (Index of item objective congruence) ผู้วิจัยทำการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญโดยใช้วิธีแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 3 ท่าน เพื่อประเมินความสอดคล้องของเนื้อหาการประเมินกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งมีเกณฑ์สำหรับการประเมินดังต่อไปนี้ มีความคิดเห็นว่าหัวข้อคำถามวัด

ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ ให้คะแนน คือ +1 มีความคิดเห็นที่ไม่แน่ใจ ให้คะแนนคือ 0 และ มีความคิดเห็นว่าหัวข้อคำถามไม่สามารถวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์ ให้คะแนนคือ -1 โดยที่เกณฑ์ค่าดัชนีความสอดคล้อง ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป จึงยอมรับว่าคำถามในแบบประเมินมีความเหมาะสม

3. ประเมินแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกที่พัฒนาขึ้น โดยผู้วิจัยทำการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิโดยวิธีแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 11 ท่าน เพื่อประเมินแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกที่พัฒนาขึ้น ได้แก่ วิชาחקจขุมนครร่องบ่ันดินเผาบ้านเตาไห ตำบลหั่วร่อ จ้งหวัดพิษณุโลก จำนวน 2 ท่าน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านเซรามิกส์ จำนวน 3 ท่าน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ จำนวน 3 ท่าน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน จำนวน 3 ท่าน โดยใช้เกณฑ์การประเมินดังนี้ คะแนนเฉลี่ย 4.21-5.00 หมายถึง เหมาะสมมากที่สุด คะแนนเฉลี่ย 3.41-4.20 หมายถึง ความเหมาะสมมาก คะแนนเฉลี่ย 2.61-3.40 หมายถึง ความเหมาะสมปานกลาง คะแนนเฉลี่ย 1.81-2.60 หมายถึง ความเหมาะสมน้อย คะแนนเฉลี่ย 1.00-1.80 หมายถึง เหมาะสมมากน้อยที่สุด

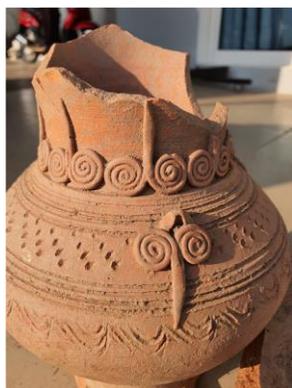
4. ผลการวิจัย

การออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกที่สะท้อนอัตลักษณ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไหจังหวัดพิษณุโลกครั้งนี้ มีผลการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผลการศึกษาอัตลักษณ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไหจังหวัดพิษณุโลก มีผลการศึกษาดังนี้

1. ลักษณะเนื้อดินของผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไหที่ค้นพบมี 2 ประเภท (ประมวล และมณี, 2550; สุรพินโญ, 2543) คือ

1.1 เครื่องปั้นดินเผาเนื้อธรรมดา ซึ่งพบในชั้นดินปัจจุบันมากที่สุดเนื่องจากมีความแข็งแรงไม่มากนัก ทำด้วยดินเหนียวที่มีกรวด และทราย เมื่อเผาเสร็จแล้วเนื้อดินจะกลายเป็นสีเทาเข้มและสีอิฐ ส่วนใหญ่ทำเป็นภาชนะในครัวเรือน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไหเนื้อธรรมดา

1.2 เครื่องปั้นดินเผาเนื้อแกร่ง มีขนาดต่างๆ กันตั้งแต่ขนาดเล็กเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 3-4 เซนติเมตร จนถึงขนาดใหญ่ สูงถึง 80 เซนติเมตร ดินที่นำมาใช้ทำเป็นดินที่ผ่านการเตรียมอย่างดี เมื่อเผาแล้วเนื้อดินจะกลายเป็นสีเทา สีน้ำตาล สีน้ำตาลอมเทา ภาชนะบางชิ้นเคลือบด้วยน้ำสลิปสีน้ำตาลดำ ส่วนใหญ่ทำเป็นไห และแจกัน ดังภาพที่ 2

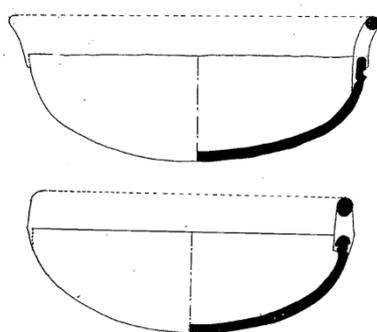
(ก)

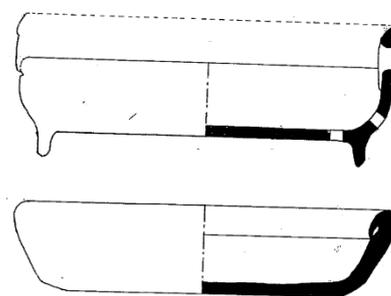
(ข)

ภาพที่ 2 เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไหเนื้อแกร่ง และลักษณะของเคลือบ
(ก) เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไหเนื้อแกร่ง (ข) ลักษณะเคลือบเครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไห

2. ชนิดของผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไห ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งหัวข้อตามลักษณะเนื้อดิน และประเภทของผลิตภัณฑ์ซึ่งมีการค้นพบผลิตภัณฑ์ชนิดต่างๆ ดังแสดงในภาพที่ 3 - 4 และตารางที่ 1

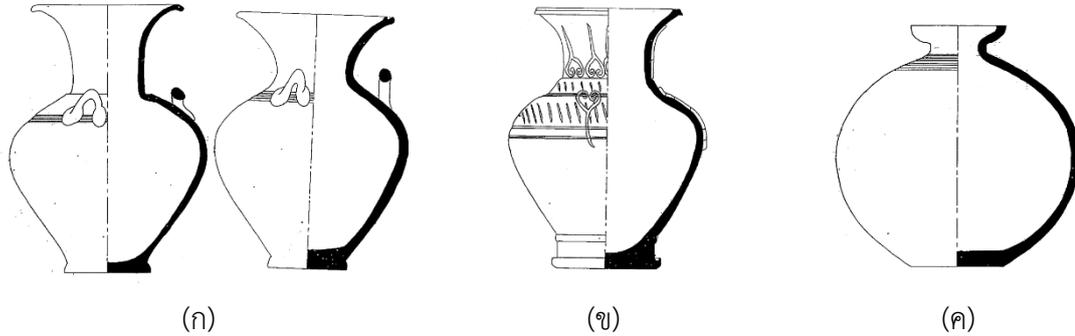
(ก)

(ข)

ภาพที่ 3 เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไหเนื้อธรรมดาประเภทเครื่องใช้ในครัว
(ก) หม้อปากกว้างมีหู 2 หู ก้นคล้ายวงกลม

(ข) หม้อปากกว้างมีหู 2 หู ก้นกลมและก้นแบบมีขาและรูที่ก้นหม้อ

ภาพที่ 4 เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไหเนื้อแกร่งประเภทเครื่องใช้ในบ้าน
(ก) ไหปากกว้างแบบ 4 หู (ข) ไหปากกว้างไม่มีหู (ค) แจก้นทรงกลม

ตารางที่ 1 ชนิดของผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไห จังหวัดพิษณุโลก (ประมวล และมณี, 2550; สุรพินโญ, 2543)

ประเภทผลิตภัณฑ์	เครื่องปั้นดินเผาเนื้อธรรมดา	เครื่องปั้นดินเผาเนื้อแกร่ง
1. เครื่องใช้ในครัว	1. หม้อปากกว้าง 2. ชามปากกว้าง 3. ครก 4. เตาหุงข้าว 5. อ่าง	1. หม้อปากแคบ 2. ชามปากกว้าง 3. ครก 4. ถ้วย 5. อ่าง
2. เครื่องใช้ในบ้าน	1. ไหทรงสูง 2. กระปุกปากกว้าง 3. ขวด 4. ตุ๊กตา	1. ไหปากกว้างหรือไหปากแคบ 2. กระปุกปากกว้าง 3. ขวด 4. แจก้นทรงกลม
3. วัสดุการก่อสร้าง	กระเบื้องมุงหลังคา	-
4. อุปกรณ์ฟนยา	-	ชามฟนยา ถ้วยฟนยา
5. อุปกรณ์การเผาผลิตภัณฑ์	-	ก๊ีที่ใช้สำหรับรองก้นระหว่างผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นตัวป้องกันการติดกัน

3. ลักษณะการตกแต่งผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไห มีการค้นพบการตกแต่งผลิตภัณฑ์ (ประมวล และมณี, 2550; สุรพินโญ, 2543) ดังนี้

3.1 ลักษณะการตกแต่งด้วยการกดประทับลายหรือตีด้วยไม้ที่แกะลายไว้ (Paddle designs) โดยทำการตกแต่งใน 3 ลักษณะคือ 1) กดประทับลายเฉพาะบริเวณคอ 2) กดประทับลายจากลำตัวถึงคอ และ 3) กดประทับลายทั้งใบ

3.2 ลักษณะการตกแต่งด้วยการปั้นหุทำเป็นรูปคล้ายห่วง ไหขนาดเล็กและขนาดกลางจะมี 3 หุ ส่วนไหขนาดใหญ่จะมี 4 หุ

3.3 ลักษณะการตกแต่งด้วยการใช้เครื่องมือขูดขีดให้เกิดลาย

3.4 ลักษณะการตกแต่งด้วยการปั้นแปะนูนต่ำลายขดทาบกับผิวผลิตภัณฑ์

3.5 ลักษณะการตกแต่งด้วยการใช้นิ้วมือและเล็บกดให้เกิดลาย

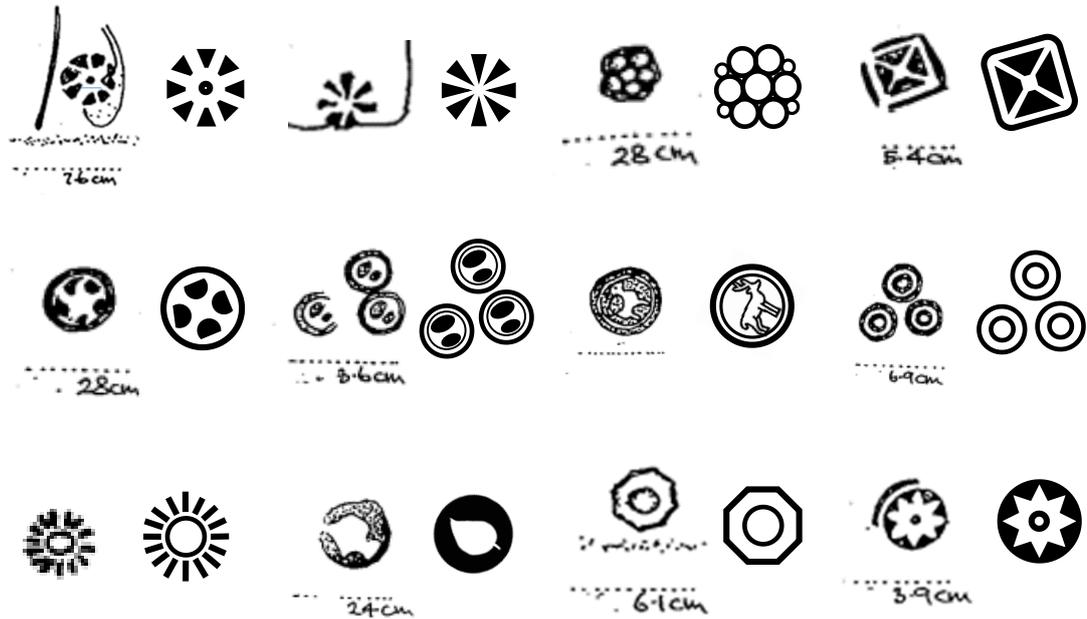
3.6 ลักษณะการตกแต่งด้วยการเคลือบสีน้ำตาลดำ

4. ลวดลายของผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไห มีการค้นพบการตกแต่งลวดลายบนผิวผลิตภัณฑ์ คือ 1) ลวดลายนูนต่ำรูปตัว “อุ” 2) ลวดลายที่เกิดจากเครื่องมือขูดขีดและเครื่องมือกด และ 3) ลายลวดลายที่เกิดจากการใช้ลูกกลิ้งกดลาย (สุรพินโญ, 2543) ซึ่งผู้วิจัยได้คัดลอกลวดลายที่ผิวผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไห ได้ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 การตกแต่งลวดลาย “อุ” ที่ผิวผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไห

5. เครื่องหมายสัญลักษณ์ของช่างปั้น เป็นลายหรือเครื่องหมายที่ช่างปั้นหม้อไหกลุ่มบ้านเตาไหทำไว้ที่ภาชนะ ปรากฏทั้งภาชนะเนื้อดินธรรมดาและเนื้อแกร่ง เป็นรูปทรงเรขาคณิต เช่น วงกลม สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม รูปทแยงในวงกลม ลายดาบ ใบไม้ กากบาทในรูปวงกลม ลายดาว และวงกลมซ้อนวงกลม ลายรูปตัว T, X, 7, U และเส้นที่มาจากการใช้เล็บกด มีตั้งแต่เส้นตรงเส้นเดียวไปถึง 5 เส้น แต่ที่พบบ่อยที่สุดคือที่ขีดเป็นเส้นตรง 2 เส้น (สุรพินโญ, 2543) ดังภาพที่ 6

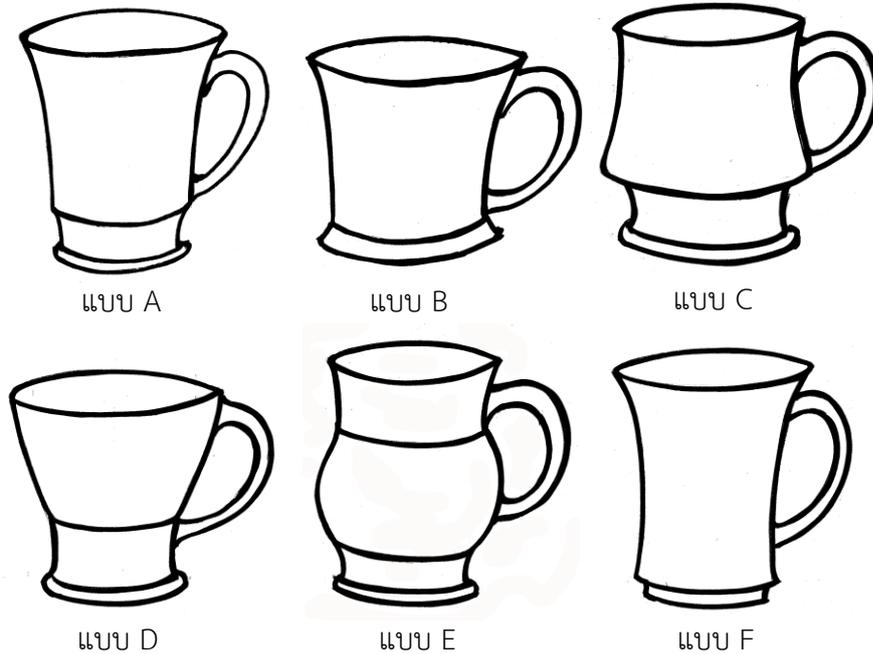

ภาพที่ 6 เครื่องหมายสัญลักษณ์ของช่างปั้นเครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไห

6. ผลการวิเคราะห์อัตลักษณ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไหจังหวัดพิษณุโลก เป็นแนวคิดเบื้องต้นในการออกแบบเครื่องประดับ ได้ดังนี้ อัตลักษณ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไห คือ เนื้อแกร่งมีส่วนผสมของกรวด และทราย เนื้อเป็น สีเทา สีน้ำตาล หรือสีน้ำตาลดำ ซึ่งเกิดจากปริมาณของสนิมเหล็ก (Fe_2O_3) ที่มีอยู่ในวัตถุดิบที่นำมาใช้ทำผลิตภัณฑ์ ดังนั้นตัวที่ทำให้เกิดสีในเนื้อผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไหที่สำคัญนั้นคือแร่เหล็กหรือสนิมเหล็ก และตกแต่งผลิตภัณฑ์เป็นรูปทรงเรขาคณิตด้วยการกดประทับลายการขีดให้เกิดลาย การใช้ลูกกลิ้งกดลาย และการตกแต่งด้วยการปั้นแปะลายขดนูนตัวรูปตัว “อุ” ที่ทำให้ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไหมีความโดดเด่นมากที่สุด และเคลือบมีสีน้ำตาลดำ

ขั้นตอนที่ 2 ผลการออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกที่สะท้อนอัตลักษณ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไหจังหวัดพิษณุโลก มีผลดังนี้

1. ออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกโดยการใช้เส้นของรูปร่างรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไหที่เป็นอัตลักษณ์โดดเด่นที่สุด ได้แก่ แจกันปากกว้างแบบ 4 หู และแบบไม่มีหูเป็นแนวคิดในการออกแบบ ได้จำนวน 6 แบบ ดังภาพที่ 7

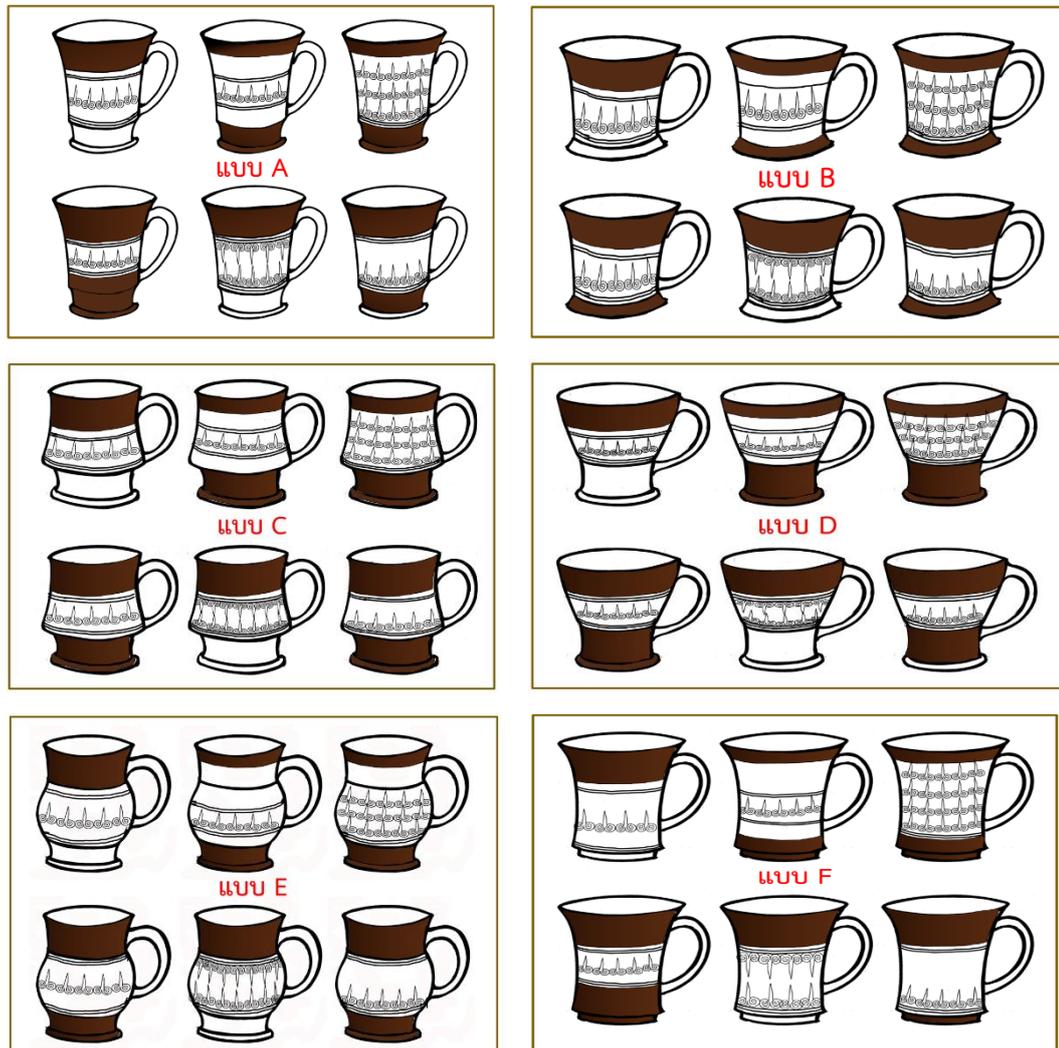
ภาพที่ 7 ออกแบบรูปร่างทรงของผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก

2. ถอดลวดลายที่มีการปักตกแต่งบนผิวผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไหโดยการคัดเลือกแบบเจาะจงลวดลายที่สะท้อนอัตลักษณ์ของเครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไหมากที่สุด เพื่อนำไปใช้ออกแบบผลิตภัณฑ์เซรามิกส์ของที่ระลึก ดังภาพที่ 8

ภาพที่ 8 ลวดลายบนผิวผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไห

3. ผลการออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกที่สะท้อนอัตลักษณ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไห จำนวน 6 แบบ ดังภาพที่ 9

ภาพที่ 9 แบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกที่สะท้อนอัตลักษณ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไห

ขั้นตอนที่ 3 ผลการประเมินแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกที่พัฒนาขึ้น มีผลการวิจัยดังแสดงในตารางที่ 2 ซึ่งรูปแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกที่พัฒนาขึ้นทั้ง 6 แบบ มีผลการประเมินอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.65-4.00 โดยแบบที่ได้ค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรกเรียงตามลำดับคะแนน ได้แก่ แบบ D ($\bar{X} = 4.00$) แบบ A ($\bar{X} = 3.91$) และ แบบ C ($\bar{X} = 3.84$)

ตารางที่ 2 ผลการประเมินแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกที่พัฒนาขึ้น

หัวข้อการประเมิน	ผลการประเมิน											
	แบบ A		แบบ B		แบบ C		แบบ D		แบบ E		แบบ F	
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.
1. ด้านการถ่ายทอดอัตลักษณ์												
1.1 มีสีสັນและลวดลายที่สามารถสื่อถึงอัตลักษณ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไห	3.82	0.75	3.73	0.90	3.73	0.90	4.09	0.70	3.82	0.75	3.73	0.79
1.2 มีรูปแบบโดยรวมที่สามารถสื่อถึงอัตลักษณ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไห	4.00	0.63	3.91	0.83	3.91	0.83	4.09	0.70	3.73	0.79	3.64	0.92
2. ด้านความสวยงาม												
2.1 มีการจัดองค์ประกอบที่มีความสมดุล	3.91	0.7	3.91	0.83	3.82	0.75	3.82	0.75	3.73	0.65	3.55	0.69
2.2 มีสีสັນและลวดลายเหมาะสมสัมพันธ์กัน	3.73	0.65	3.73	0.65	3.73	0.79	4.00	0.63	3.55	0.69	3.64	0.67
2.3 มีรูปแบบโดยรวมเหมาะสม	3.82	0.75	3.73	0.65	3.64	0.81	3.91	0.83	3.55	0.69	3.64	0.67
3. ด้านความคิดสร้างสรรค์												
3.1 มีรูปแบบไม่ซ้ำแบบเดิม	3.64	0.81	3.36	0.67	3.91	0.94	3.73	0.65	3.73	0.79	3.55	0.69
3.2 มีรูปแบบที่น่าสนใจและมีเอกลักษณ์	3.91	0.70	3.73	0.65	3.91	0.83	4.00	0.77	3.64	0.81	3.64	0.67
4. ด้านหน้าที่ใช้สอย												
4.1 มีความเหมาะสมต่อการผลิตจริง	4.18	0.60	3.91	0.83	3.82	0.75	4.18	0.60	3.64	0.81	3.64	0.81
4.2 มีความเหมาะสมเป็นผลิตภัณฑ์เซรามิกส์ของที่ระลึกได้	4.18	0.75	4.00	0.77	4.09	0.94	4.18	0.60	3.91	0.83	3.82	0.87
ค่าเฉลี่ยรวม	3.91		3.78		3.84		4.00		3.70		3.65	
แปลผล	มาก		มาก		มาก		มาก		มาก		มาก	

5. สรุปผลและการอภิปรายผล

การออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกที่สะท้อนอัตลักษณ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไหจังหวัดพิษณุโลก สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาอัตลักษณ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไหจังหวัดพิษณุโลก มีผลการศึกษาดังนี้ ลักษณะเนื้อดินของผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไห ที่ค้นพบมี 2 ประเภท คือ เนื้อธรรมดา และเนื้อแกร่ง แบ่งชนิดของผลิตภัณฑ์เป็น เครื่องใช้ในครัว เครื่องใช้ในบ้าน วัสดุการก่อสร้าง อุปกรณ์พยนต์ และอุปกรณ์การเผาผลิตภัณฑ์ โดยมีลักษณะการตกแต่งทั้งการกดประทับลาย การปั้นหุ การขูดขีด การปั้นแปะ การใช้น้ำตาลทราย และการเคลือบสีน้ำตาลดำ ซึ่งลวดลายของผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไหที่มีความโดดเด่นและถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวมากที่สุดคือ ลวดลายนูนตัวรูปตัว “อุ” และมีการปั้นเครื่องหมายสัญลักษณ์ของช่างปั้นในหลากหลายรูปแบบสัญลักษณ์ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สนิท (2546) ที่พบว่าเนื้อดินบ้านเตาไหมีสีเทาดำและเคลือบมีสีดำ

2. การออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกในครั้งนี้ โดยผู้วิจัยได้ออกแบบของที่ระลึกเป็นแก้วเซรามิกส์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รจนา (2560) ที่มีผลการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาเตาแม่ข่ายน้อย สิงห์บุรี ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ภาชนะเครื่องดื่ม ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้รูปร่างรูปทรงของเครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไหเป็นแนวคิดในการออกแบบ ได้จำนวน 6 แบบ และออกแบบลวดลายบนผิวผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไห ด้วยลวดลายนูนตัวรูปตัว “อุ” ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาแนวทางการดำเนินการกลุ่มวิสาหกิจของ โชติ (2561) ที่กล่าวว่าต้องแสดงคุณลักษณะพิเศษของเครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไหที่แตกต่างจากที่อื่นให้ภายนอกได้รับรู้และสอดคล้องกับแนวทางการวิจัยของ สุวิทย์ (2555); กฤตยชญ์ และคณินิต (2561) ที่สรุปผลการวิจัยได้ว่าการพัฒนาเครื่องปั้นดินเผาต้องมีการออกแบบให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์และลักษณะเฉพาะถิ่น

3. รูปแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกที่พัฒนาขึ้นทั้ง 6 แบบ มีผลการประเมินอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.65-4.00 โดยแบบที่ได้คะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรกเรียงตามลำดับคะแนน ได้แก่ แบบD ($\bar{X} = 4.00$) แบบA ($\bar{X} = 3.91$) และ แบบC ($\bar{X} = 3.84$)

จากผลการวิจัยดังกล่าว สามารถสรุปผลได้ดังนี้คือ ผลิตภัณฑ์แก้วเซรามิกส์ของที่ระลึกใช้แนวคิดในการออกแบบจากรูปร่างรูปทรงของเครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไห และออกแบบการตกแต่งด้วยลวดลายขดนูนตัวรูปตัว “อุ” มีการเคลือบผิวผลิตภัณฑ์เป็นสีน้ำตาลเข้มไปจนถึงสีดำ จำนวน 6 แบบ ซึ่งรูปแบบที่ได้คะแนนเฉลี่ยการประเมินสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ แบบD แบบA และแบบC

6. กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ทำให้การดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ มา ณ โอกาสนี้

7. เอกสารอ้างอิง

- กฤตยชญ์ คำมิ่ง และคณินนิต ปทุมมาเกษตร. (2561). การศึกษาและพัฒนาลวดลายเครื่องปั้นดินเผา
มณฑลภาคกลางเพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์. **วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ในพระบรม
ราชูปถัมภ์**, 13(3), 54-64.
- โชติ บดีรัฐ. (2561). แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรม
เครื่องปั้นดินเผาบ้านเตาไห อำเภอมะนัง จังหวัดพิษณุโลก. **วารสารมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม**, 12(2), 388-408
- ประมวล โดสสวัสดิ์, และมณี ใจแน่น, (2550). **การจัดการความรู้ : กรณีศึกษาชุมชนตาปะขาวหาย.**
(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). มหาวิทยาลัยนเรศวร, พิษณุโลก.
- รจนา จันทราสา. (2560). **การศึกษามรดกวัฒนธรรมกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามแนวคิดเศรษฐกิจ
สร้างสรรค์ : กรณีศึกษาเครื่องปั้นดินเผาเตาแม่ น้ำน้อย สิงห์บุรี.** กรมส่งเสริมวัฒนธรรม
กระทรวงวัฒนธรรม.
- วิมลสิน สันตจิต, และอรรถพร ฤทธิเกิด. (2562). การศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมมโนราห์เพื่อ
ประยุกต์ใช้ในการออกแบบเครื่องประดับ. **วารสารครุศาสตร์อุตสาหกรรม**, 18(2), 127-139.
- สนธิ ปิ่นสกุล. (2546). **การศึกษาเนื้อดินและพัฒนาน้ำเคลือบเพื่อผลิตเครื่องปั้นดินเผา :**
กรณีศึกษาเครื่องปั้นดินเผาวัดตาปะขาวหาย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต).
มหาวิทยาลัยนเรศวร, พิษณุโลก.
- สิงหา ประรามภ์, และนิรัช สุดสังข์. (2555). การออกแบบของที่ระลึกโดยใช้อัตลักษณ์เครื่องแต่งกาย
ของชุมชนไทลื้อ บ้านหนองบัว อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดน่าน. **วารสารวิชาการ ศิลปะ
สถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร**. 2(2), 25-34
- สุรพิน โย พลลาพล. (2543). **การอนุรักษ์และการสืบสานวัฒนธรรมเครื่องปั้นดินเผาวัดตาปะขาว
หาย อำเภอมะนัง จังหวัดพิษณุโลก.** (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษามหาบัณฑิต).
มหาวิทยาลัยนเรศวร, พิษณุโลก.
- สุวิทย์ อินทิพย์. (2555). การพัฒนางานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาในเอกลักษณ์ของชุมชนมอญปาก
เกร็ดสำหรับเป็นผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย. **วารสารวิชาการคณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง**, 5(2), 89-101.